

ધોરણ : 7

સામાજિક વિજ્ઞાન

પાઠ - 9

અદારમી સદીના રાજકીય શાસકો

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યોમાં ઉત્તર આપો.

(1) બંગાળના પ્રથમ નવાબનું નામ શું હતું ?

➤ બંગાળના પ્રથમ નવાબનું નામ સિરાજ-ઉદ્-દૈલા હતું.

(2) રણાધિતસિંહ કયા શીખ સમૂહમાંથી આવતા હતા ?

➤ રણાધિતસિંહ સુકરચક્રિયા નામના શીખ સમૂહમાંથી

આવતા હતા.

(3) પાણિપતનું ત્રીજું યુદ્ધ કોની-કોની વચ્ચે થયું હતું ?

➤ પાણિપતનું ત્રીજું યુદ્ધ મરાઠાઓ અને ઈરાનના શાહ અહમદશાહ અબદાલી વચ્ચે થયું હતું.

(4) જયપુરની સ્થાપના કોણે કરી હતી ?

➤ જયપુરની સ્થાપના રાજ સવાઈ જયસિંહ કરી હતી.

પ્રશ્ન : 2 નીચેના પ્રશ્નોના મુદ્દાસર ઉત્તર આપો.

(1) 18મી સદીના ભારતની રાજકીય સ્થિતિનો ચિતાર આપો.

- 18મી સદી ભારત માટે અનેક રાજકીય ઉથલ પાથલ વાળી હતી. ઈ. સ. 1707માં મુઘલ બાદશાહ ઔરંગજેબનું અવસાન થયું. એ પછીના શાસકોની નિર્બંધતાને કારણે ભારતમાં નાનાં નાનાં રાજ્યોનો ઉદય થયો.
- ઔરંગજેબના અવસાન પછી મુઘલ ગાઈ પર બહાદુરશાહ, જહાંદરશાહ, ફરુંખ સિયર, મહમદ શાહ, શાહઅલમ બીજા વર્ગે શાસકો આવ્યા. આ બધા શાસકો મુઘલ ગાઈને સાચવી શક્યા નહિ. અંગ્રેજોએ બક્સરના યુદ્ધમાં શાહઅલમ બીજાને હરાવી તેને કંપનીનો પેન્શનર બનાવી દીધો.

- ઈ.સ. 1757માં અંગ્રેજોએ બંગાળના નવાબ સિરાજ-ઉદ-દીલાને પ્લાસીના યુધ્ઘમાં હરાવીને બંગાળમાં કંપનીનું શાસન સ્થાપ્ય. પરિણામે બંગાળમાં નવાબના શાસનનો અંત આવ્યો.
- શીખ સમૂહના શક્તિશાળી નેતા રણજિતસિંહે પંજાબમાં શીખ સામ્રાજ્યનો વિસ્તાર કર્યો હતો. રણજિતસિંહના અવસાન પછી અંગ્રેજોએ ઈ. સ. 1849 માં શીખ સામ્રાજ્યને બ્રિટિશ સામ્રાજ્યમાં લેળવી દીધુ.
- આમ, 18મી સદીમાં ભારતની પ્રાદેશિક સત્તાઓ લાંબા સમય સુધી શાસન કરી. શકી નહોતી. તેથી ભારતમાં બ્રિટિશ શાસકોને સત્તા જમાવવા મોકળું મેદાન મળી ગયું.

(2) પેશા બાજુરાવ પ્રથમની સિદ્ધિઓ જણાવો.

- પેશા બાજુરાવ પ્રબળ યોજા, ચતુર રાજનીતિશ, નીડર, હોશિયાર અને મહત્વકંક્ષી હતા. તેણે અનેક મુઘલ પ્રદેશો જીતી લઈ મરાઠા સામ્રાજ્યનો વિસ્તાર કર્યો હતો.
- તેમણે મારાવા, ગુજરાત અને બુંદેલખાંડ જીતી લીધાં હતાં. હૈદરાબાદના નિઝામને પણ હરાવ્યો હતો. તેણે જંજુરાના સીદીને હરાવી તેની પાસેથી કેટલાક કિલ્લા મેળવ્યા હતા.

➤ આમ, પેશા બાળરાવ પ્રથમે મહારાષ્ટ્રને એક મહાન મરાઠા સામ્રાજ્યમાં ફેરવી દીધું. તેણે પોતાની કુનેહથી રાજ્યમાં શાંતિ અને સલામતી જગત્વ્યાં હતાં. આ બધી સિદ્ધિઓને કારણે તે મરાઠા ઇતિહાસમાં મહાન પેશા તરીકે ઓળખાય છે.

(3) સવાઈ જયસિંહનું વિજ્ઞાનક્ષેત્રે પ્રદાન સ્પષ્ટ કરો.

➤ રાજી સવાઈ જયસિંહ કુશાગ્ર રાજનેતા, સુધારક, કાયદાવિદ് અને વિજ્ઞાનપ્રેમી હતા. તેમણે જયપુર શહેરની સ્થાપના કરી હતી. તેઓ મહાન ખગોળશાસ્ત્રી હતા. તેમણે દિલ્લી, જયપુર, ઉજ્જૌન અને મથુરામાં આધુનિક વેધશાળાઓની સ્થાપના કરી હતી.

(4) મુઘલ ધરાનાના અંતિમ શાસકોનાં નામનો ચાર્ટ તૈયાર કરો.

- 1. બહાદુરશાહ (પ્રથમ) - ઈ. સ. 1707 થી ઈ. સ. 1712
- 2. જહાંદરશાહ - ઈ. સ. 1712 થી ઈ. સ. 1713
- 3. ફરુંખસિયર - ઈ. સ. 1713 થી ઈ. સ. 1719
- 4. મહેમદશાહ - ઈ. સ. 1719 થી ઈ. સ. 1748
- 5. અહેમદશાહ - ઈ. સ. 1748 થી ઈ. સ. 1754
- 6. આલમગીર દ્વિતીય - ઈ. સ. 1754 થી ઈ. સ. 1759
- 7. શાહઆલમ દ્વિતીય - ઈ. સ. 1759 થી ઈ. સ. 1806
- 8. અકબર બીજો - ઈ. સ. 1806 થી ઈ. સ. 1837
- 9. બહાદુરશાહ ઝડ્ઝર (દ્વિતીય) - ઈ. સ. 1837 થી ઈ. સ. 1857

પ્રશ્ન : ૩ નીચે આપેલ વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધીને સાચો ઉત્તર લખો.

(1) ઈ.સ. 1707માં નીચેનામાંથી કયા મુઘલ બાદશાહનું અવસાન થયું હતું ?

- (A) એકબર
- (B) બહાકુરશાહ
- (C) જહાંગીર
- (D) ઔરંગઝેબ

(2) નીચેનામાંથી કયા શીખ સરદારે મુઘલો વિરુદ્ધ બળવો કર્યો
હતો ?

- (A) અમરદાસ
- (B) રામદાસ
- (C) બંદાબહણદુર**
- (D) અર્જુનદેવ

(3) ભારતમાં કોણે વેધશાળાની સ્થાપના કરી હતી ?

(A) અકબર

(B) સવાઈ જયસિંહ

(C) જશવંતસિંહ

(D) રાણા પ્રતાપ

(4) નીચેનામાંથી પ્રથમ પેશા કોણ હતા ?

(A) બાલાજુ વિશ્વનાથ

(B) બાજુરાવ પહેલો

(C) માધવરાવ પહેલો

(D) બાલાજુ બાજુરાવ

THANKS

FOR WATCHING